

بنام خدا

روابط اقتصادی ایران و بلژیک

مقدمه

روابط اقتصادی ایران و بلژیک به دلیل جایگاه بلژیک به عنوان یکی از کشورهای پیشرفته و صنعتی در قلب اروپا و مرکزیت آن در اتحادیه اروپا و ناتو، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بلژیک با اقتصادی متنوع، مبتنی بر صنایع پیشرفته، تجارت بین‌المللی، و بندر آنتورپ (یکی از بزرگ‌ترین بنادر اروپا)، شریکی کلیدی برای ایران بوده است. این روابط، اگرچه تحت تأثیر تحریم‌ها، تنش‌های سیاسی، و رقابت‌های جهانی قرار گرفته، اما به دلیل کیفیت بالای محصولات بلژیکی، نیازهای متقابل، و سابقه همکاری طولانی، از پتانسیل بالایی برخوردار است.

عضویت بلژیک در سازمان‌های بین‌المللی تجاری

- سازمان تجارت جهانی یا WTO از 1995.
- اتحادیه اروپا یا EU از 1957 (یکی از اعضای مؤسس).
- سازمان همکاری و توسعه اقتصادی یا OECD از 1961.
- کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل یا UNCTAD برای حمایت از تجارت جهانی.
- اتاق بازرگانی بین‌المللی یا ICC استانداردسازی تجارت از طریق بخش خصوصی.
- توجه: بلژیک به عنوان یکی از بنیان‌گذاران اتحادیه اروپا و ناتو، نقش کلیدی در سیاست‌گذاری تجاری اروپا دارد.

تاریخچه روابط اقتصادی ایران و بلژیک

1. دوره قاجار و آغاز روابط رسمی (قرن نوزدهم):

- روابط ایران و بلژیک به صورت رسمی از سال 1880 آغاز شد، زمانی که دو کشور روابط دیپلماتیک برقرار کردند. این تاریخ نقطه شروع تعاملات رسمی بود، اگرچه تماس‌های تجاری پراکنده از اواسط قرن نوزدهم از طریق واسطه‌ها (مانند تجار بریتانیایی یا فرانسوی) وجود داشت.

- در این دوره، بلژیک به عنوان کشوری صنعتی در حال رشد، به دنبال گسترش بازارهای خود بود. تجارت شامل صادرات منسوجات، شیشه و ابزارآلات صنعتی از بلژیک و واردات ابریشم، فرش دستباف، تنباکو و ادویه از ایران بود.
- شرکت های بلژیکی مانند Solvay (تأسیس 1863) از اواخر قرن نوزدهم به مواد شیمیایی و صنعتی علاقه مند شدند و به تدریج وارد بازار ایران شدند. حجم تجارت در اواخر قرن نوزدهم به حدود 300 هزار دلار در سال تخمین زده می شود، که در مقایسه با تجارت ایران با انگلیس (5 میلیون دلار) یا روسیه (3 میلیون دلار) اندک بود. دوری جغرافیایی و نبود زیرساخت های حمل و نقل مستقیم، تجارت را محدود کرد.
- با این حال، بلژیک به دلیل کیفیت بالای محصولات صنعتی و منسوجاتش شناخته شد و این تصویر پایه ای برای روابط بعدی ایجاد کرد.

2. دوره پهلوی اول: (1925-1941)

- با روی کار آمدن رضاشاه و آغاز برنامه های صنعتی سازی، بلژیک به عنوان کشوری با تجربه در صنایع سنگین و مهندسی مورد توجه قرار گرفت. در دهه 1930، شرکت های بلژیکی در پروژه های زیرساختی ایران مشارکت کردند. به عنوان مثال، شرکت بلژیکی Société Générale de Belgique در ساخت راه آهن و پل ها (به ارزش 5 میلیون دلار) نقش داشت.
- بلژیک همچنین به خرید نفت خام از ایران علاقه مند شد، اگرچه حجم آن به دلیل سلطه شرکت نفت ایران و انگلیس محدود بود. در مقابل، ایران ماشین آلات صنعتی، منسوجات، و محصولات شیمیایی از بلژیک وارد می کرد.
- در سال 1939، حجم تجارت به حدود 25 میلیون دلار رسید. صادرات بلژیک شامل ماشین آلات (10 میلیون دلار)، منسوجات (8 میلیون دلار)، و مواد شیمیایی (5 میلیون دلار) بود، در حالی که ایران نفت خام (15 میلیون دلار)، فرش، و پسته صادر می کرد.
- جنگ جهانی دوم (1939-1945) تجارت را تحت تأثیر قرار داد، اما بلژیک تا پیش از اشغال توسط آلمان نازی (1940)، روابط خود را با ایران حفظ کرد.

3. دوره پهلوی دوم: (1945-1979)

- پس از جنگ جهانی دوم، با احیای اقتصاد جهانی و افزایش درآمدهای نفتی ایران، روابط اقتصادی با بلژیک گسترش یافت. در دهه های 1950 و 1960، بلژیک به عنوان تأمین کننده تجهیزات صنعتی و شیمیایی به ایران شناخته شد.

○ شرکت Solvay در تأمین مواد شیمیایی و پلاستیک (به ارزش 50 میلیون دلار در دهه 1970) فعال بود. شرکت‌های بلژیکی مانند Umicore در بخش فلزات و صنایع معدنی، و بندر آنتورپ به‌عنوان مرکز ترانزیت نفت ایران، نقش مهمی داشتند. بلژیک همچنین به یکی از خریداران نفت ایران در اروپا تبدیل شد و شرکت BP Belgium بخشی از BP در تجارت نفت مشارکت داشت.

○ در این دوره، بلژیک محصولات غذایی (مانند شکلات و لبنیات) و منسوجات پیشرفته به ایران صادر می‌کرد. در سال 1977، حجم تجارت به 2.8 میلیارد دلار رسید، که اوج روابط پیش از انقلاب بود. صادرات بلژیک شامل ماشین‌آلات صنعتی (900 میلیون دلار)، مواد شیمیایی (600 میلیون دلار)، منسوجات (400 میلیون دلار)، و محصولات غذایی (300 میلیون دلار) بود، در حالی که ایران نفت خام (2.2 میلیارد دلار، بیش از 80 درصد صادرات)، فرش (200 میلیون دلار)، پسته (150 میلیون دلار)، و زعفران (100 میلیون دلار) صادر می‌کرد.

○ بلژیک در این دوره حدود 6 درصد از واردات ایران را تأمین می‌کرد و به دلیل کیفیت بالای محصولات و موقعیت استراتژیک بندر آنتورپ، جایگاه ویژه‌ای داشت.

4. پس از انقلاب اسلامی (1979 به بعد) :

○ انقلاب اسلامی 1979 و قطع روابط ایران با غرب، تأثیر متوسطی بر روابط با بلژیک داشت. بلژیک، به‌عنوان عضوی از اتحادیه اروپا و ناتو، تحت فشارهای سیاسی قرار گرفت، اما رویکرد عمل‌گرایانه‌اش به حفظ تجارت کمک کرد.

○ در دهه 1980، حجم تجارت به حدود 1.3 میلیارد دلار رسید. بلژیک در تجارت بشردوستانه (مانند غذا و مواد شیمیایی) فعال بود و شرکت Solvay حضور خود را حفظ کرد. صادرات بلژیک شامل مواد شیمیایی (500 میلیون دلار) و ماشین‌آلات (400 میلیون دلار) بود، در حالی که ایران نفت (800 میلیون دلار) و پسته صادر می‌کرد.

○ در دهه 1990، با کاهش تنش‌ها، حجم تجارت به 1.7 میلیارد دلار رسید. بندر آنتورپ همچنان به‌عنوان مرکز ترانزیت نفت ایران در اروپا عمل می‌کرد و شرکت‌های بلژیکی در پروژه‌های صنعتی (مانند پتروشیمی) مشارکت داشتند.

5. دوره تحریم‌ها و برجام: (2000-2018)

- در دهه 2000، تحریم‌های بین‌المللی علیه برنامه هسته‌ای ایران، روابط را تحت فشار قرار داد. در سال 2010، حجم تجارت به 3.5 میلیارد دلار رسید، که عمدتاً به دلیل صادرات نفت (2.5 میلیارد دلار) پیش از تحریم‌های شدید بود.
- تحریم‌های اتحادیه اروپا در 2012، حجم تجارت را به 1.4 میلیارد دلار کاهش داد. صادرات بلژیک به مواد شیمیایی (500 میلیون دلار)، ماشین‌آلات (400 میلیون دلار)، و کالاهای بشردوستانه (300 میلیون دلار) محدود شد، در حالی که صادرات ایران به نفت (800 میلیون دلار) کاهش یافت.
- پس از برجام در 2015، بلژیک به سرعت برای احیای روابط اقدام کرد. در سال 2016، حجم تجارت به 2.5 میلیارد دلار رسید. هیئت‌های تجاری بلژیکی در 2016 و 2017 به ایران سفر کردند و قراردادهایی به ارزش 1.5 میلیارد دلار امضا شد (Solvay 600) : میلیون دلار برای مواد شیمیایی، ماشین‌آلات (500 میلیون دلار)، و نفت (400 میلیون دلار).
- خروج آمریکا از برجام در 2018، حجم تجارت را در سال 2019 به 1.2 میلیارد دلار کاهش داد. بلژیک از اینستکس حمایت کرد و تجارت بشردوستانه را ادامه داد.

تجارت ایران و بلژیک در سال‌های ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۴

طی سال‌های اخیر، روابط تجاری ایران و بلژیک تجربه روندهای متغیری بوده است که بازتابی از شرایط سیاسی، اقتصادی و تحریمی است. بر اساس داده‌ها، واردات بلژیک از ایران از ۷۸ میلیون دلار در سال ۲۰۲۲ تا ۴۲ میلیون دلار در سال ۲۰۲۴ به شکل مستمری کاهش یافته است. این کاهش تا حد زیادی ناشی از تحریم‌های بین‌المللی و محدودیت‌های صادراتی ایران است که تأثیر بسزایی بر کاهش حجم کالاهایی که ایران به بازار اروپا می‌فرستد، داشته است.

در مقابل، صادرات بلژیک به ایران در این دوره افزایشی بوده و به اوج ۳۳۶ میلیون دلار در سال ۲۰۲۳ رسیده است، هرچند در ۲۰۲۴ اندکی کاهش یافته اما همچنان بالاتر از سطح سال ۲۰۲۲ باقی مانده است. این موضوع نشان می‌دهد که بازار ایران هنوز برای کالاهای بلژیکی از جمله ماشین‌آلات صنعتی، مواد شیمیایی، تجهیزات فناوری و محصولات فلزی جذاب است و تقاضای قابل توجهی برای این کالاها وجود دارد.

تراز تجاری بلژیک با ایران در تمام این سال‌ها به نفع بلژیک بوده است و رو به بهبود حرکت کرده است. به عبارتی، بلژیک توانسته است صادرات خود به ایران را افزایش دهد در حالی که واردات خود از ایران کاهش یافته است. این تعادل مثبت به نفع بلژیک می‌تواند نتیجه تنوع کالاهای صادراتی بلژیک، مزیت رقابتی آنها و همچنین وجود محدودیت‌ها برای صادرات ایران باشد.

در این بازه زمانی، تجارت کل بلژیک با جهان، به ویژه صادرات و واردات، با روند کاهش ملایمی مواجه بوده است که احتمالاً تحت تأثیر عوامل جهانی مانند جنگ‌های تجاری، بحران‌های انرژی، نوسانات بازارهای مالی و مشکلات زنجیره تأمین جهانی قرار دارد. با این حال، بلژیک که به عنوان یک هاب مهم لجستیکی در اروپا شناخته می‌شود، همچنان یکی از قطب‌های اصلی تجارت بین‌المللی است و بیش از ۸۰ درصد تجارت آن با کشورهای عضو اتحادیه اروپا انجام می‌شود.

سهم تجارت ایران در کل تجارت بلژیک بسیار ناچیز است و کمتر از ۰٫۱ درصد را تشکیل می‌دهد؛ این سهم کوچک نمادی از فرصت‌های بالقوه و البته محدودیت‌های موجود در مسیر گسترش روابط دو کشور است. علیرغم این محدودیت‌ها، وجود دستور کارهای مشترک در حوزه‌های تجارت انرژی‌های تجدیدپذیر، فناوری‌های نوین آبیاری کشاورزی، نوسازی صنایع و همکاری‌های علمی-فناوری، نشان‌دهنده ظرفیت‌های بالقوه گسترده برای توسعه روابط اقتصادی دو کشور است.

برای بهبود و تقویت روابط تجاری میان ایران و بلژیک، نیاز است که موانع ناشی از تحریم‌های اقتصادی کاهش یابد، همکاری‌های صنعتی و تکنولوژیکی تقویت شود و زمینه برای افزایش صادرات ایران به بازارهای اروپایی از جمله بلژیک فراهم گردد. زیرساخت‌های حمل و نقل، لجستیک و ترانزیت نیز نقش کلیدی در توسعه تجارت ایفا می‌کنند و با توجه به موقعیت جغرافیایی بلژیک به عنوان یکی از مراکز ترانزیت اروپا، می‌توان از این ظرفیت بهره‌برداری کرد.

در نهایت، تحولات سیاسی و اقتصادی منطقه‌ای و جهانی همچنین نقش مهمی در شکل‌گیری آینده روابط تجاری ایران و بلژیک خواهند داشت. افزایش تعاملات دیپلماتیک، کاهش تحریم‌ها و پیگیری سیاست‌های مشترک توسعه‌ای، می‌تواند مسیر همکاری اقتصادی را هموارتر سازد و به افزایش حجم تجارت دوجانبه بینجامد.

مجموعه توافقات ایران و بلژیک (دولتی و خصوصی)

1. توافقات دولتی:

- معاهده دوستی و تجارت (1841): پایه گذاری روابط دیپلماتیک و تجاری.
- توافق نامه همکاری گمرکی (1900): مدیریت گمرکات ایران توسط مستشاران بلژیکی.
- توافق نامه اجتناب از مالیات مضاعف (1974): تسهیل تجارت و سرمایه گذاری.
- تفاهم نامه پسابر جام (2016): همکاری در بخش های انرژی، حمل و نقل، و داروسازی (محدود شده به دلیل تحریم های 2018).

2. توافقات خصوصی:

- همکاری شرکت های دارویی بلژیک (2016): قراردادهای تأمین تجهیزات پزشکی با شرکت های ایرانی.
- تفاهم نامه بندر آنتورپ با بندر شهید رجایی (2017): توسعه همکاری های لجستیکی و بندری (محدود شده به دلیل تحریم ها).
- قرارداد شرکت های شیمیایی بلژیک (2016): تأمین مواد اولیه پتروشیمی برای ایران.
- تفاهم نامه اتاق بازرگانی ایران-بلژیک و لوکزامبورگ (2023): برگزاری وبینارها و سمینارهای مشترک برای توسعه تجارت در بخش های کشاورزی و فناوری.

اتاق مشترک بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، بلژیک و لوکزامبورگ

اتاق مشترک بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، بلژیک و لوکزامبورگ نهادی است که در تاریخ ۵ خرداد ۱۳۶۵ (۲۶ می ۱۹۸۶) تأسیس و در تاریخ ۲۷ مرداد ۱۳۶۵ تحت شماره ۳۱۶۰ در اداره ثبت شرکت ها در تهران به ثبت رسیده است. این اتاق به منظور توسعه همکاری های تجاری و اقتصادی میان ایران و بلژیک تأسیس شد و در سال ۱۳۹۱ (۲۰۱۲ میلادی) به دلیل توسعه روابط تجاری با کشور لوکزامبورگ، نام آن به اتاق بازرگانی و صنایع ایران، بلژیک و لوکزامبورگ تغییر یافت.

این اتاق به عنوان نهادی غیرانتفاعی، مستقل و بین المللی فعالیت می کند و هدف اصلی آن تسهیل روابط تجاری بین ایران، بلژیک و لوکزامبورگ است.

سفارت و کنسولگری های ایران و بلژیک

• سفارت بلژیک در ایران:

- آدرس: تهران، الهیه، خیابان آقابزرگی، بن بست شیرین، پلاک 4
- تلفن: +982122398780
- سفیر: میشل مالهرب (از سال 2023)
- وبسایت: iran.diplomatie.belgium.be

• کنسولگری های بلژیک در ایران:

- بلژیک کنسولگری جداگانه در ایران ندارد؛ خدمات کنسولی از طریق سفارت تهران و کارگزاری VFS Global تهران، خیابان ولیعصر، خیابان عباسپور، پلاک 14 ارائه می شود.

• سفارت ایران در بلژیک:

- آدرس: بروکسل، خیابان فرانکلین 415، 1000
- تلفن: +3227624017
- سفیر: سید محمدعلی رباط جزی (از سال 2023)
- وبسایت: brussels.mfa.gov.ir

• کنسولگری های ایران در بلژیک:

- بلژیک کنسولگری جداگانه ایران ندارد؛ خدمات کنسولی از طریق سفارت بروکسل ارائه می شود.

نحوه دریافت ویزا از بلژیک

• انواع ویزا:

- ویزای شنگن (نوع: C) برای گردشگری، تجاری، یا دیدار خانوادگی (تا 90 روز).
- ویزای ملی (نوع: D) برای تحصیل، کار، یا اقامت طولانی مدت.

• مراحل دریافت ویزا:

1. تعیین نوع ویزا: از طریق وبسایت سفارت بلژیک (iran.diplomatie.belgium.be) یا VFS Global (www.vfsglobal.com).
2. رزرو وقت و درخواست آنلاین: از طریق پورتال VFS Global یا ایمیل سفارت (tehran.visa@diplobel.fed.be).
3. مدارک مورد نیاز:

- گذرنامه معتبر (حداقل 6 ماه اعتبار).
 - فرم درخواست ویزا (پر شده آنلاین).
 - دو عکس 3.5×4.5 سانتی متر (جدیدتر از 6 ماه).
 - دعوت نامه (برای ویزای تجاری یا خانوادگی).
 - مدارک مالی (صورت حساب بانکی 6 ماه اخیر یا ضمانت نامه).
 - رزرو بلیط رفت و برگشت و مدارک اقامت (هتل یا دعوت نامه).
 - مدارک شغلی یا تحصیلی (گواهی اشتغال، ترجمه به انگلیسی، فرانسوی، یا هلندی).
 - بیمه مسافرتی (حداقل پوشش 30,000 یورو).
4. **تحويل مدارک و انگشت نگاری:** در دفتر VFS Global تهران، خیابان ولیعصر، خیابان عباسپور، پلاک 14 یا سفارت بلژیک.
5. **پردازش:** ویزای شنکن: 15-30 روز کاری؛ ویزای ملی: 1-3 ماه.
6. **هزینه ها:** ویزای شنکن: 80 یورو (تقریباً 85 دلار، 2024)؛ ویزای ملی: 180 یورو.

• نکات مهم:

- مدارک باید به انگلیسی، فرانسوی یا هلندی ترجمه شوند (نیازی به تأیید دادگستری نیست).
- درخواست ویزا حداکثر 6 ماه و حداقل 15 روز قبل از سفر ثبت شود.
- حضور متقاضی برای انگشت نگاری الزامی است، مگر در موارد خاص با هماهنگی VFS.
- وضعیت درخواست با شماره رفرنس در www.vfsglobal.com قابل پیگیری است.

• نتیجه گیری

روابط اقتصادی ایران و بلژیک از سال 1880 آغاز شد و با تمرکز بر نفت، مواد شیمیایی، و ماشین آلات توسعه یافت. حجم تجارت که در سال 2010 به 3.5 میلیارد دلار رسید، در سال 2023 به 1.6 میلیارد دلار و در 11 ماه نخست 2024 به 1.7 میلیارد دلار رسیده است. داده های کل تجارت بلژیک با جهان نشان می دهد که ایران نقش کوچکی در تجارت بلژیک دارد (0.15 درصد در 2023)، اما پتانسیل افزایش آن وجود دارد. تحریم ها، فشارهای اتحادیه اروپا، و رقابت چین موانع اصلی هستند، اما رفع تحریم ها و تقویت زیرساخت ها می تواند همکاری ها را به سطوح بالاتری برساند. در کوتاه مدت، رشد اندک و تداوم تجارت بشردوستانه محتمل است.